

Анастасія Зварич,

аспірантка 2 року навчання кафедри теорії
та філософії права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

**Значення понятійного апарату загальної теорії права для формування
знань майбутніх юристів**

Поява юридичних помилок зумовлена різними причинами, зокрема, невисоким рівнем підготовки фахівців у галузі права. Проблеми, що

виникають у контексті розвитку правової науки в Україні, викликають серйозні занепокоєння та вимагають комплексного підходу для їх розв'язання.

У сучасному світі, де правові норми та принципи відіграють ключову роль у формуванні правової культури суспільства, формування якісного понятійно-категоріального апарату є особливо важливим для студентів, які в майбутньому будуть залучені до правозастосування, правореалізації та інших видів юридичної діяльності. Дослідження процесів право- та державотворення стає дедалі складнішим через відсутність єдиної позиції з-поміж науковців у методологічному осмисленні понять, які формують категоріальний апарат загальної теорії права, наприклад такі поняття, як «законодавство» та «джерела права».

Луць Л. А. звернула увагу, що сучасній українській правовій науці хоча і притаманний активний пошук та формування нових наукових напрямків, проте вона значною мірою залишається депарадигмальною, заідеологізованою та міфологізованою. Їй часом притаманна і псевдонауковість та відсутність чітких наукознавчих критеріїв. Методологічний арсенал української правової науки та й науки загалом виявився не достатнім для адекватного реагування на ці суспільні зміни, що сприяло механічному запозиченню зарубіжних, часом вже мало витребуваних, доктрин, концепцій, теорій, парадигм. Окрім цього, це стало підтвердженням наявності суттєвих прогалин в онтологічному, гносеологічному та аксіологічному підґрунті сучасної правової науки та методологічного нігілізму, що є перешкодою її розвитку [6, с. 20-21].

Крім того, недостатнім є методологічний апарат української правової науки. Це призводить до механічних запозичення зарубіжних, а іноді вже застарілих, доктрин, концепцій, теорій, парадигм, що ускладнює розвиток правової науки.

До прикладу, поняття «законодавство» використовується широкою мірою в юридичній практиці, однак його розуміння може варіюватися залежно від контексту та також використовуватись в політиці або економіці.

Щодо етимології слова «законодавство», Словник-довідник юридичної лексики за редакцією Крашеніннікова Т. В., Нагорна Ю. А., Подворчан А. З., дає зрозуміти етимологію поняття «законодавство» як об'єднання лексеми закон «загальне правило; закономірність» первісно «початок»; «початкове рішення» (можливо «обмеження»), споріднене з лат. *recens* «свіжий; недавній», ірл. *cinim* «виникало» – похідне від даяти «давати»; споріднене з лит. *duoti* «давати», лат. *dare* «дає» – встановлення, видання законів і визначає як 1) сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі; 2. сукупність законів, що належать до окремої ділянки права [5, с. 61].

Щодо визначення змісту поняття «законодавство», Великий тлумачний словник сучасної української мови, за редакцією Вячеслава Т. Б., визначає

поняття «законодавство» у кількох значення 1) як встановлення, видання законів; 2) сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі; сукупність законів, що належать до окремої ділянки права (антидемпінгове законодавство, антимонопольне законодавство) [3, с. 397]. Економічна енциклопедія, за редакцією Мочерного С. В., визначає поняття «законодавство» як 1) основний вид діяльності законодавчих органів, який полягає у розробці та прийнятті державних законів. 2) сукупність чинних у країні законів, що регулюють суспільні, економічні, громадянські відносини (цивільне, господарське, кримінальне тощо) [4].

Щодо легального визначення, у частині 1 статті 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX (далі – Закон України «Про правотворчу діяльність») визначено поняття «законодавство України» як взаємопов'язаної та упорядкованої системи нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів [2]. Проте, сьогодні концепція законодавства України як комплексної та уніфікованої системи, що включає міжнародні договори та систему нормативно-правових актів, не відповідає правовій дійсності.

Перш за все, з аналізу дефініції впливає те, що законодавець визначає поняття «законодавство України» як родове поняття, в якому «система нормативно-правових актів» та «міжнародні договори» є видовими, тобто частинами цієї системи, нівелюючи неоднорідність правової природи цих елементів. Система нормативно-правових актів, що складається із законів та підзаконних нормативно-правових актів є одним із елементів системи джерел права України. Міжнародні договори, разом із іншими видами договорів є складовими елементами системи нормативно-правових договорів, яка своєю чергою, також є складовою системи джерел права України.

З урахуванням теорії систем, первинними елементами системи можуть бути мінімальні неподільні частки, наприклад до законодавства необхідно включати законодавчі приписи – нормативно-правові приписи, які фіксуються у законах. Первинними елементами законодавства не можуть бути норми права, оскільки тоді відбуватиметься змішування формальних та змістовних елементів об'єктивного права, оскільки норма права є елементом системи права.

Окремим є питання місце міжнародного договору у системі нормативно-правових актів в єдиній ієрархічній системі. Відповідно до пункту 2 частини 2 статті 19 Закону України «Про правотворчу діяльність», у ієрархії нормативно-правових актів чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укладаються відповідно до Конституції України та мають на території України вищу юридичну силу, ніж нормативно-правові акти, зазначені у

пунктах 3-13 цієї частини, і є обов'язковими до виконання на території України.

Отже, у ієрархії нормативно-правових актів чинні міжнародні договори України на території України мають вищу юридичну силу, ніж інші нормативно-правові акти, і хоча ця норма відповідає статті 9 Конституції України, що чинні міжнародні договори є складовою частиною національного законодавства України [1], проте виникає логічне запитання чи справді відповідає таке положення поняттю «законодавство».

Аналіз цих питань вказує на необхідність чіткого визначення ієрархії та взаємозв'язків між різними джерелами права для уникнення правових колізій та забезпечення послідовності в правозастосуванні. Дефініція поняття «законодавство України» не включає реальні ознаки, які ідентифікують позначуване явище, оскільки останнє є структурною частиною системи нормативно-правових актів, яка своєю чергою, разом із системою нормативно-правових договорів, входить до системи джерел права.

На жаль, такі ситуації є непоодинокими та підтверджують важливість досліджуваного питання у двох аспектах.

По-перше, розуміння правових понять є основою для аналізу, тлумачення правових норм та застосування законів. Без належного розуміння термінів та понять студенти можуть зіштовхнутися з труднощами при вирішенні правових питань та суперечностей. Точне і глибоке розуміння понять дозволяє їм адекватно оцінювати ситуації, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати правові спори.

По-друге, правильний понятійний апарат є основою для побудови систематизованого знання. Студенти, які чітко розуміють поняття та терміни, можуть легше усвідомити логіку правової системи, зв'язки між різними її складовими та принципи, на яких вона ґрунтується. Це полегшує їхнє подальше вивчення та розвиток у цій галузі, а також реальне сприйняття правової дійсності, що є запорукою у розбудові правової держави.

Ці проблеми потребують уваги та можуть мати важливе значення для подальшого розв'язання проблем, зокрема, і загальної теорії права.

Підсумовуючи варто акцентувати, що однією з найважливіших проблем є вивчення та застосування майбутніми юристами понятійно-категоріального апарату загальної теорії права. Безперечно, вивчення загальної теорії права є основою у формуванні професійних якостей майбутніх юристів. Для студентів якісне знання основоположних понять загальної теорії права дозволить правильно кваліфікувати політичні та правові ситуації з наукових позицій та давати правильну оцінку складним державно-правовим явищам, розкривати їхню справжню сутність, розуміти їх соціальне призначення.

Звичайно, це дослідження не вичерпує усіх важливих аспектів для формування понятійно-категоріального апарату юридичної науки, проте звертає увагу на безперечний причинно-наслідковий зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

2. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20> (дата звернення: 06.05.2024).

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/stream/velykyislovnuk> (дата звернення: 06.05.2024).

4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. М. Мочерний (відпов. ран.) та ра. К.: Видавництво центр «Академія», 2000. 864 с. (С. 657).

5. Крашеніннікова Т.В., Нагорна Ю.А., Подворчан А.З. Словник-довідник юридичної лексики (етимологічні нотатки). Дніпро, 2018. Ч. 1. 94 с.

6.. Луць Л. А. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 20-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2016_2_6 (дата звернення: 06.05.2024).

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**